

Ukrepi upravljanja z Naturo 2000 v slovenskem gozdarstvu

Natura 2000 Management Measures in Slovenian Forestry

Tadej KOGOVSĚEK¹, Gregor DANEV², dr. Darij KRAJĚIĚ³

IzvleĚek:

Kogovšek, T., Danev, G., KrajĚiĚ, D.: Ukrepi upravljanja z Naturo 2000 v slovenskem gozdarstvu. *Gozdarski vestnik*, 69/2011, št. 1. V slovenšĚini, z izvleĚkom v anglešĚini, cit. lit 13. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Avtorji predstavljajo izkušnje Slovenije na podroĚju ohranjanja biotske raznovrstnosti v gozdnem prostoru. Zaradi dolge tradicije sonaravnega gospodarjenja z gozdovi in poslediĚno ohranjenih gozdov je bilo veĚ kot 50 % gozdnih površin vkljuĚenih v Naturo 2000. Spremembe zakonodaje na podroĚju gozdarstva so posledica prenosa evropskih direktiv v slovenski pravni red. Nove naloge terjajo spremembe pri gozdnogospodarskem naĚrtovanju ter sodelovanje institucij, ki vkljuĚujejo podroĚji gospodarjenja z gozdovi ter varstva narave.

VkljuĚevanje upravljanja z Naturo v gozdnogospodarske naĚrte je prikazano na primeru dveh GGN. Izbrane enote so del dveh veĚjih predelov gozdov (Pohorje, KoĚevsko), ki sta vkljuĚena v Naturo 2000. Analizirani so bili ukrepi, s katerimi se zagotavlja ugodno stanje kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov ter tako izpolnjuje varstvene cilje obmoĚij Natura 2000. Ukrepi, ki omogoĚajo izpolnjevanje varstvenih ciljev, terjajo prilagojeno gospodarjenje, s tem pa tudi doloĚene omejitve za lastnike gozdov.

GljuĚne besede: Natura 2000, biotska raznovrstnost, gozd, gozdni prostor, Slovenija

Abstract:

Kogovšek, T., Danev, G., KrajĚiĚ, D.: Natura 2000 Management Measures in Slovenian Forestry. *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 69/2011, vol. 1. In Slovenian, abstract and summary in English, lit. quot. 13. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The authors present Slovenian experiences in the field of biodiversity sustaining in the forest area. Due to the long tradition of close-to-nature forest management and, consequently, well preserved forests, over 50% of sylvan space has been included into Natura 2000. Legislative changes in the field of forestry result from the transfer of European directives in Slovenian legal system. The new tasks require changes in forest management planning and cooperation of the institutions covering the fields of forest management and nature protection.

Integration of Natura management in forest management plans is demonstrated on the cases of two forest management plans (FMPs). The selected units are parts of two larger forest complexes (Pohorje, KoĚevsko), included in Natura 2000. We analyzed measures ensuring favorable condition of qualification species and habitat types and thus attaining protection objectives of the Natura 2000 areas. The measures enabling achieving protection objectives require adjusted economizing and thereby also certain limitations for forest owners.

Key words: Natura 2000, biodiversity, forest, sylvan space, Slovenia

1 UVOD

Mnogonamensko gozdnogospodarsko naĚrtovanje obravnava številne funkcije gozdov, med njimi funkcijo ohranjanja biotske raznovrstnosti. Takšno gospodarjenje z gozdovi je omogoĚilo obstoj številnih habitatnih tipov in vrst, katerih ohranjanje je tudi v interesu Evropske unije (v nadaljevanju EU). Z vstopom Slovenije v EU so bila z Uredbo o posebnih varstvenih obmoĚjih (obmoĚjih Natura 2000) na podlagi razširjenosti kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov doloĚena obmoĚja Natura 2000, ki vkljuĚujejo veĚ kot 50 % slovenskih gozdov.

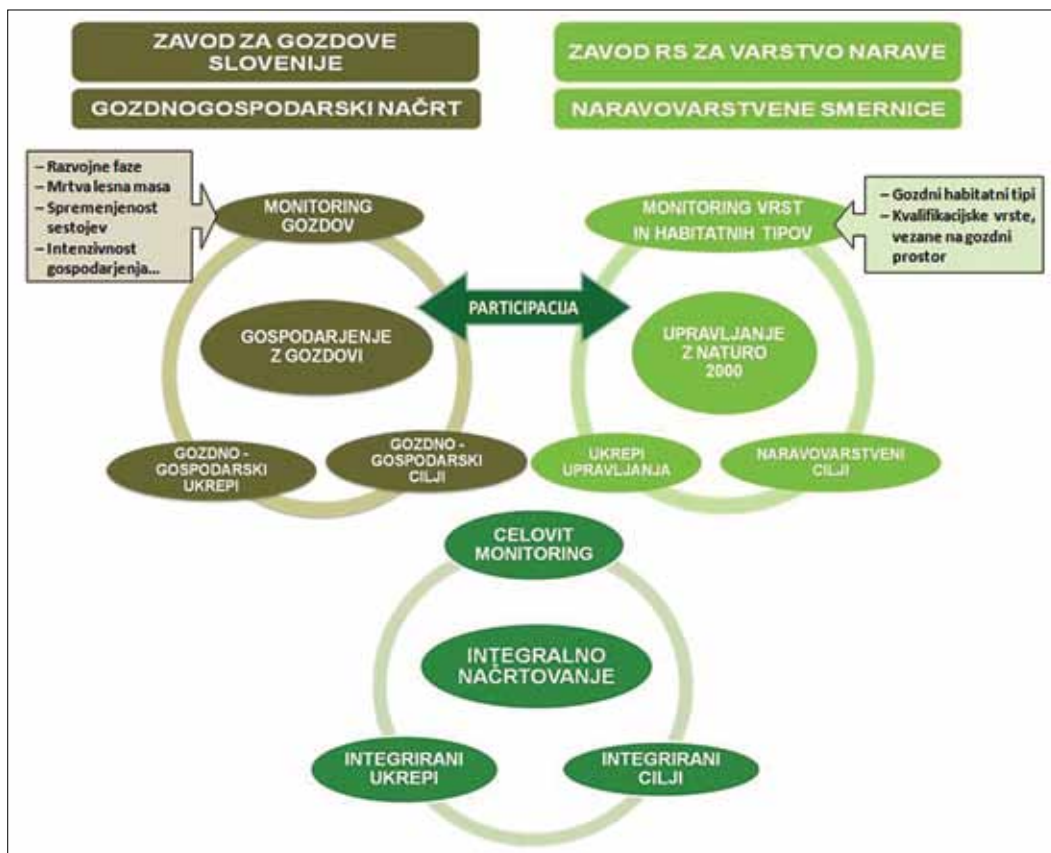
Uredba o posebnih varstvenih obmoĚjih (obmoĚjih Natura 2000) zaradi uresniĚevanja varstvenih

ciljev na teh obmoĚjih terja prilagojeno rabo naravnih dobrin. NatanĚneje so ukrepi in z njimi povezane naloge ter naĚrti prilagojene rabe doloĚeni v Operativnem programu – Programu upravljanja obmoĚij Natura 2000 (2007–2013). Podrobne usmeritve za posamezne gozdnogospodarske enote (v nadaljevanju GGE) so podane z naravovarstvenimi smernicami, ki jih pripravlja Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (v nadaljevanju ZRSVN) na podlagi Zakona o ohranjanju narave (2004). Z vkljuĚevanjem ukrepov za doseganje varstvenih ciljev so postali gozdnogo-

¹ T. K., Zavod RS za varstvo narave

² G. D., Zavod RS za varstvo narave

³ doc. dr. D. K., Zavod RS za varstvo narave

Slika 1: Shema prilagojenega gozdnogospodarskega načrtovanja

spodarski načrti (v nadaljevanju GGN) neposredno potrebni za varstvo območij Natura 2000.

Ohranjanje biotske raznovrstnosti ima pomembno mesto v Zakonu o gozdovih (1992) in v Nacionalnem gozdnem programu (2007). Temeljni strateški dokument, ki določa nacionalno politiko trajnostnega razvoja gospodarjenja z gozdovi, je nastal tudi zaradi novih nalog gozdarstva, ki so posledica sprememb zakonodaje na področju varstva okolja in ohranjanja narave.

Namen prispevka je pregled gozdarske zakonodaje in proučitev zakonskih okvirov za vključevanje naravovarstvenih usmeritev v GGN, ki so podane z naravovarstvenimi smernicami, ter načrtovanje in izvajanje ukrepov za zagotavljanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in gozdnih habitatnih tipov.

2 METODE

Analizirali smo GGN za GGE Gotenica (zaradi velikih sanitarnih sečenj obnovljen v letu 2007) in Smrečno, ki sta del dveh večjih gozdnih območij

Kočevsko in Pohorje. GGE sta vključeni v Naturo 2000 po Direktivi o habitatih (SCI Pohorje, SCI Kočevsko) in po Direktivi o pticah (SPA Kočevsko - Kolpa, SPA Pohorje). Zaradi številnih kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov (ptiči, hrošči, zveri, gozdni habitatni) so bile za obe območiji Nature 2000 prostorsko opredeljene upravljske cone, ki združujejo kvalifikacijske vrste in habitatne tipe s podobnimi ekološkimi zahtevami, za katere so bile oblikovane naravovarstvene usmeritve za gospodarjenje z gozdovi.

3 VKLJUČEVANJE NARAVOVARSTVENIH SMERNIC V GGN

Vključevanje naravovarstvenih smernic v GGN je določeno v Pravilniku o gozdnogospodarskem načrtovanju. Poleg grafičnega prikaza območij gozdov, ki so po predpisih o ohranjanju narave pomembni za ohranitev biotske raznovrstnosti, so vsebine naravovarstvenih smernic vključene tudi v

druga poglavja GGN (živalstvo, funkcije). Tako so v GGN povzete ocene stanja ter ekološke zahteve kvalifikacijskih vrst ter naravovarstvene usmeritve za posamezne upravljavske cone.

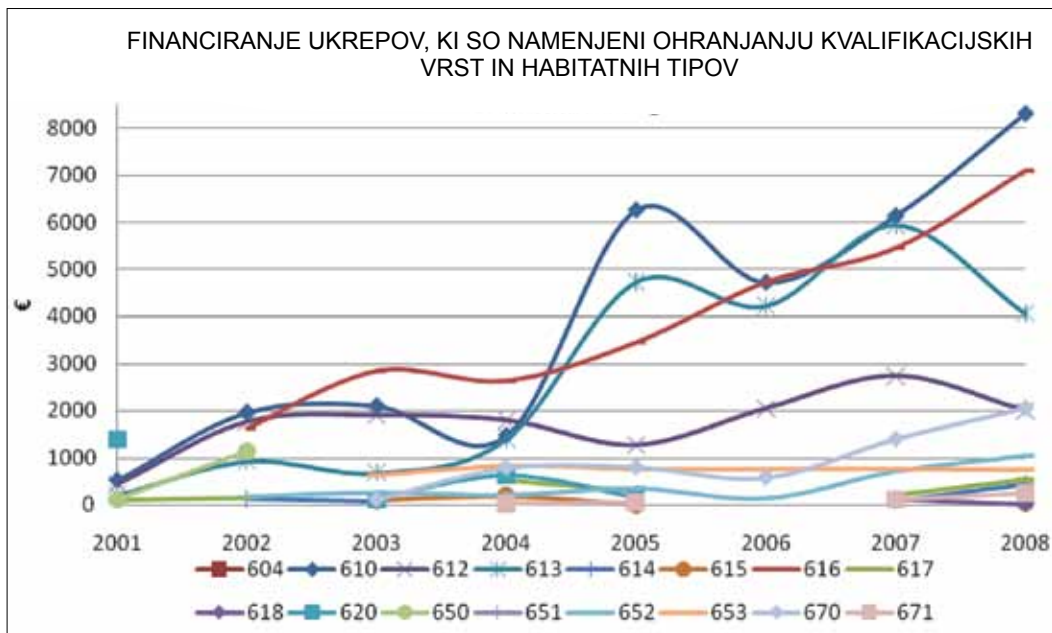
Funkcija ohranjanja biotske raznovrstnosti omogoča neposredno vključevanje ukrepov za doseganje naravovarstvenih ciljev v gospodarjenje z gozdovi. Območja Natura 2000 imajo poudarjeno najmanj 2. stopnjo funkcije za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki lahko pomembno vpliva na gospodarjenje z gozdom. 1. stopnja funkcije pa je poudarjena tam, kjer ekološke zahteve kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov narekujejo gospodarjenje z gozdovi (npr. mokrišča, barja, rastišča divjega petelina ...).

S sodelovanjem v procesu nastajanja GGN se vsebine Zavoda za gozdove Slovenije (v nadaljevanju ZGS) in ZRSVN dopolnjujejo. Rezultat je prilagojen načrt, ki temelji na spremljanju stanja gozdov ter

spremljanju stanja kvalifikacijskih vrst in gozdnih habitatnih tipov. Prilagojen GGN tako usklajuje in rešuje konflikte med proizvodnjo funkcijo in funkcijo ohranjanja biotske raznovrstnosti ter načrtuje temu prilagojene ukrepe. To omogoča učinkovito mnogonamensko gospodarjenje z gozdovi (Slika1).

4 UKREPI ZA DOSEGANJE VARSTVENIH CILJEV OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI V GOZDOVIH

Ukrepi za ohranjanje biotske raznovrstnosti v gozdovih so vsebinsko podrobneje navedeni s Pravilnikom o varstvu gozdov. Spremembe in dopolnitve Pravilnika so rezultat razvoja in celovitega vključevanja ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti

Legenda:

604 Preostala biomeliorativna dela
 610 Vzdrževanje grmišč in obrežij
 611 Vzdrževanje pašnikov in travnikov v gozdu
 612 Vzdrževanje vodnih virov in kalov v gozdu
 613 Sajenje sadik plodonosnega drevenja in grmovja
 614 Postavitev gnezdnic
 615 Vzdrževanje gnezdnic
 616 Vzdrževanje večjega vodnega vira
 617 Izdelava vodnih virov in kalov v gozdu

618 Vzdrževanje plodonosnih drevesnih vrst
 620 Osnovanje pasišč v gozdu
 650 Ohranjanje biotopov – zatočišč
 651 Ohranjanje biotopov – sečnja
 652 Ohranjanje biotopov – nega
 653 Naravni razvoj biotopov
 670 Puščanje stoječe biomase
 671 Puščanje ležeče biomase

Slika 2: Financiranje ukrepov za ohranjanje kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov v obdobju od 2001 do 2008 za celotno Slovenijo

v gospodarjenje z gozdovi ter vsebinsko zajemajo vsebino naravovarstvenih smernic. Ukrepi za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov se povratno vključujejo v gozdarsko zakonodajo in tako sooblikujejo nadaljnji razvoj sonaravnega gozdarstva.

Pravilnik predpisuje tudi spremljanje stanja gozdov (delež odmrlega lesa, ohranjenost gozdov, razmerje razvojnih faz, delež sanitarne sečnje), na podlagi katerega lahko posredno ocenjujemo stanje kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov na območjih Natura 2000.

Financiranje ukrepov ureja Pravilnik o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove.

Analiza porabljenih sredstev (Danev in sod, 2009), ki je bila narejena na državnem nivoju in je vključevala podatke od leta 2001 do 2008, kaže, da se sredstva za ukrepe, ki so namenjena ohranjanju ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, iz leta v leto povečujejo (Slika 2). Tako je bilo v letu 2001 za ukrepe na državnem nivoju porabljenih 15.000,00 €, v letu 2008 pa že 72.000,00 €, kar kaže na krepitev funkcije ohranjanja biotske raznovrstnosti.

Ukrepi za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov v GGN za GGE Gotenica in Smrečno

Z vsebinskim pregledom GGN za GGE Gotenica in Smrečno so bili kot posledica naravovarstvenih usmeritev določeni ukrepi za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov (Slika 3). Nekateri ukrepi so posredno rezultat naravovarstvenih usmeritev oziroma so rezultat razvoja sonaravnega načina gospodarjenja, na katerega vplivajo tudi naravovarstvene smernice in sodelovanje med ZGS in ZRSVN. Ti ukrepi se kompleksno vključujejo v način sonaravnega gospodarjenja z gozdovi. Drugi ukrepi so posledica usmeritev, ki so neposredno izpeljani iz ekoloških zahtev vrst.

Pomen in obseg ukrepov za ohranjanje ugodnega

stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov se v obeh gozdnogospodarskih enotah prilagajata zahtevam naravovarstvenih usmeritev. Izjema je ukrep umetne obnove v GGE Gotenica, kjer se je obseg umetne obnove povečal zaradi večjih žarišč lubadarja.

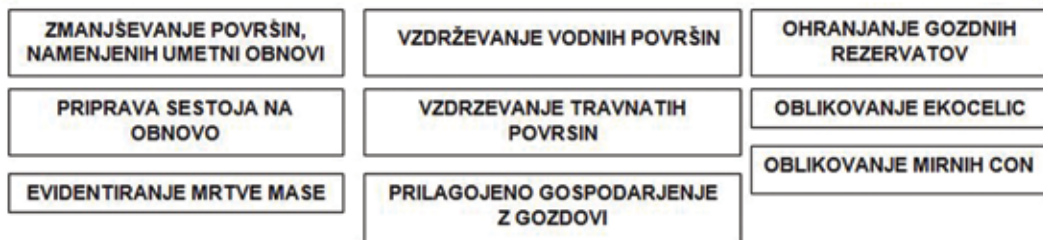
V preteklosti so bili nekateri ukrepi obravnavani predvsem kot lovski ukrepi za zagotavljanje ugodnih razmer za divjad (vzdrževanje travnatih površin). Obseg takih ukrepov se zaradi Nature 2000 v večini primerov ni spremenil, podane pa so bile pa nekatere usmeritve (npr. časovne), s katerimi so se ukrepi prilagodili in so pomembni tudi za ohranjanje kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov.

Ukrep vzdrževanja vodnih površin v GGN za GGE Smrečno vključuje krčenje in preprečevanje hitrega zaraščanja barij ter preprečevanje hitrega odtoka vode po kanalih, ki so bili na območju barij narejeni v preteklosti. Ukrep je posledica aktivnega pristopa varstva kvalifikacijskih habitatnih tipov. V preteklosti je bilo namreč na območju barij prepovedano vsakršno upravljanje.

Ukrepi na območju GGE Smrečno in Gotenica, ki so neposredno izpeljani iz smernic, so namenjeni predvsem vzpostavitvi primerne gospodarjenja z gozdom, ki ustreza nekaterim redkim in ogroženim vrstam ptic (divji petelin, gozdni jereb, sršenar, belorepec).

Naravovarstvene usmeritve terjajo ohranjanje že obstoječe mreže gozdnih rezervatov ter oblikovanje mreže ekocelic (brez prilagojenega ukrepanja ali s prilagojenim ukrepanjem), če je to potrebno z vidika ekoloških zahtev kvalifikacijskih vrst. Tako je v GGE Smrečno za 140 ha predviden ukrep vzpostavitve mreže ekocelic. Le-te so predvidene predvsem na strmih in slabo odprtih območjih, ki so manj primerna za intenzivno gospodarjenje. V GGE Gotenica ni predvidenih ekocelic, temveč ohranitev obstoječega gozdnega rezervata (velikost 142 ha), kjer je gospodarjenje z gozdovi prepovedano.

OHRANJANJE UGODNEGA STANJA KVALIFIKACIJSKIH HABITATNIH TIPOV

Slika 3: Ukrepi za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov

5 ZAKLJUČEK

V Sloveniji je gozdarska zakonodaja že pred uvedbo Nature 2000 vključevala zahteve za sonaravno in trajnostno gospodarjenje z gozdovi. Sistem funkcij, ki je v gospodarjenje z gozdovi vključeval številne druge funkcije gozda, omogoča mnogonamensko gospodarjenje.

Prednost uvedbe Nature 2000 se kaže predvsem v vedno večji vlogi funkcije ohranjanja biotske raznovrstnosti. Druga stopnja te funkcije se je namreč razširila na vsa območja gospodarskih gozdov, ki so vključena v mrežo Natura 2000. Strokovne podlage za Naturo 2000 so tudi strokovna podlaga za funkcijo ohranjanja biotske raznovrstnosti, ki lahko pomembno vpliva na način gospodarjenja na teh območjih. Podrobnejše obravnavanje funkcije ohranjanja biotske raznovrstnosti zaradi Nature 2000 je prineslo vključevanje usmeritev tudi za nekatere vrste, ki jih gozdarski sektor v gozdnogospodarsko načrtovanje ni vključeval, oziroma jih je vključeval v majhni meri (npr. hrošči, netopirji ...). Prav razširitev obravnavanih vrst in habitatnih tipov terja podrobnejšo prostorsko opredelitev ukrepov v sistemu načrtovanja.

Analiza GGN za dve GGE je pokazala določene težave pri sledenju ukrepov, ki so namenjeni ohranjanju ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov. Nekateri ukrepi so le posredno namenjeni ohranjanju biotske pestrosti, drugi so prisotni kot rezultat dolgotrajnega razvoja sonaravnega načina gospodarjenja z gozdovi in kot taki niso neposreden rezultat Nature 2000, ker so bili že v preteklosti usmerjeni v cilj ohranjanja biotske pestrosti gozdnega prostora in čim bolj naravnih gozdnih združb. Nekateri ukrepi za izboljšanje habitatov prostoživečih živali ustrezajo tudi usmeritvam za kvalifikacijske vrste in habitatne tipe. Podpora vpeljevanju novih ukrepov (npr. ekocelice z ukrepanjem in brez ukrepanja) je tudi podlaga za različne certifikate (npr. certifikat FSC).

Pri nadaljnjem delu je potrebno nadgrajevati spremljanje stanja kvalifikacijskih vrst ter s tem vsebino naravovarstvenih smernic. Le-te morajo smiselno obravnavati nove izzive gozdarstva ter skupaj z gozdarskim sektorjem sooblikovati primeren razvoj sonaravnega gospodarjenja z gozdovi. Z razvojem participativnega procesa vključevanja naravovarstvenih smernic v sistem gozdnogospodarskega načrtovanja bo potrebno s tesnim sodelovanjem obeh zavodov oblikovati ukrepe, ki so posredno ali neposredno namenjeni ohranjanju ugodnega stanja

kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov. Tako bomo lahko učinkoviteje spremljali izvajanje ukrepov in doseganje naravovarstvenih ciljev, ukrepe pa bomo lahko tudi finančno ovrednotili. Tako bomo pridobili celovito podobo stroškov upravljanja z območji Natura 2000 v gozdovih in ovrednotili znesek sredstev, potrebnih za kompenzacijska plačila zasebnim lastnikom gozdov.

6 SUMMARY

Forestry legislature has been including the requirements for close-to-nature and sustainable forest management even before the introduction of Natura 2000 in Slovenia. Multiuse management is enabled by a function system which has integrated numerous other forest functions in the forest management.

The advantage of the Nature 2000 implementation is primarily evident from the increasing importance of the function of biodiversity sustainment. The second stage of this function has expanded to all commercial forest areas comprised in Natura 2000 network. Professional bases for Natura 2000 thus represent also the professional basis for the function of biodiversity sustainment which can significantly affect the management mode in these areas. A more detailed treatment of the biodiversity sustainment function due to the Natura 2000 has also brought incorporation of guide-lines for some species, previously not or only to a small extent included in forest management planning (e.g. beetles, bats, etc.). The increased number of the treated species and habitat types requires a more detailed spatial determination of measures in the system of planning.

The analysis of FMP for two forest management units (FMU) has shown certain problems in following the measures, intended for maintaining a favorable condition of qualification species and habitat types. Some measures are only indirectly intended for sustaining biodiversity; the others are present as a result of the long-term development of the close-to-nature forest management and are therefore not a direct result of Natura 2000, since they have already been focused on the biodiversity sustainment of the sylvan space and most natural forest associations in the past. Some measures for improving the habitats of wildlife also correspond to the guidelines for qualification species and habitat types. Support to the introduction of new measures (e.g. eco-cells with and without intervention) also represents a basis for various certificates (e.g. FCS certificate).

In the further work, the system of qualification species monitoring and thus the contents of the nature protection guidelines will have to be developed. The nature protection guidelines must reasonably deal with the new challenges in the forestry and together with the forestry sector help to shape an appropriate development of the close-to-nature forest management. Development of the participative process of nature protection guidelines incorporation in the forest management planning system requires, through a close cooperation of both Institutes, a clearer formulation of measures, directly or indirectly intended for sustaining the favorable condition of qualification species and habitat types. Thus we will be able to survey realization of measures and attainment of nature protection objectives more efficiently; we will also be able to financially evaluate the measures. We will thus obtain a complete cost picture of managing the Natura 2000 areas in forests and evaluate the amount of assets which would be necessary for compensation payments to private forest owners.

7 VIRI

- Danev, G., Gulič, J., Krajčič, D., 2009. Financing Biodiversity Measures in Slovenian forests.
- Pravilnik o varstvu gozdov s spremembami in dopolnitvami ((Uradni list RS, št.92/2000, 56/2006, 114/2009).
- Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih s spremembami in dopolnitvami (Uradni list RS, št.5/98, 70/06 in 12/08).
- Pravilnik o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove (Uradni list RS, št.71/2004, 95/2004, 37/2005, 87/2005, 73/2008, 63/2010).
- Resolucija o Nacionalnem gozdnem programu ((Uradni list RS, št. 111/07).
- Zakon o gozdovih s spremembami in dopolnitvami ((Uradni list RS, št. 30/93, 13/98,110/02,115/06 in 110/07).
- Zakona o ohranjanju narave s spremembami in dopolnitvami ((Uradni list RS, Ur. l. RS, št. 110/2002-ZGO-1, 119/2002, 22/2003-UPB1, 41/2004, 96/2004-UPB2).
- Zavod za gozdove Slovenije, OE Maribor, 2009. Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Smrečno 2009–2018.
- Zavod za gozdove Slovenije, OE Kočevje, 2002. Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Gotenica 2002–2011.
- Zavod za gozdove Slovenije, OE Kočevje, 2007. Sprememba gozdnogospodarskega načrta gozdnogospodarske enote Gotenica 2002–2011.
- Zavod RS za varstvo narave, OE Ljubljana, 2007. Naravovarstvene smernice za spremembo GGN GGE Gotenica (2002–2011).
- Zavod RS za varstvo narave, OE Maribor, 2007. Naravovarstvene smernice za GGN GGE Smrečno (2009–2018).
- Operativni program - Program upravljanja območij Natura 2000 (2007–2013).